

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री देवेन्द्रगोपाल श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ
फैसला

०६९-CI-१०७०

मुद्दा:- मोही दर्ता नामसारी प्रमाण पत्र पाउँ।

सप्तरी जिल्ला, कोइलाडी गा.वि.स.वडा नं.१ बस्ने मञ्जुकुमारी सिंह -----१ पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

सप्तरी जिल्ला, पिप्रापूर्व गा.वि.स.वडा नं.४ बस्ने फागु सरदारको छोरा लक्ष्मी प्रत्यर्थी
सरदार बाँतर -----१ वादी

शुरु तहबाट फैसला गर्ने:- भूमि सुधार अधिकृत श्री कृष्णप्रसाद निरौला
भूमि सुधार कार्यालय सप्तरी

फैसला मिति:- २०६२/०८/३०

पुनरावेदन तहबाट फैसला गर्ने:- माननीय मुख्य न्यायाधीश श्री अलि अकबर मिकरानी
माननीय न्यायाधीश श्री तेजबहादुर के.सी.

पुनरावेदन अदालत राजविराज

फैसला मिति:- २०६६/०३/११

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१)(ग) बमोजिम पेश हुन आएको प्रस्तुत
मुद्दाको तथ्य र ठहर यसप्रकार रहेको छ:-

मेरो स्व. बाबु फागु सरदारले तपसिलमा उल्लेख भएको सप्तरी जिल्ला, पिप्रापूर्व
गा.वि.स.वडा नं.४, कि.नं.२५ को ज.वि.१-१-९ जग्गा साविकदेखि मोहीमा कमाई मोहीको
१ नं. लगत भरी २ नं. अनुसूची प्रकाशित गरी ४ नं. जोताहा अस्थायी निस्सा प्राप्त गरेको २
नं. अनुसूचीमा जग्गाधनी गजेन्द्रप्रसाद सिंहका नाउँमा १-०-० जग्गा भरेकोमा सो हाल सभै
नापीमा १-१-९ जग्गा हुन गई सो जग्गा हुन गई सो जग्गा हाल गजेन्द्र सिंहको छोरी मञ्जु
सिंहको नाउँमा दर्ता रहेको र मेरा बुवा आफ्नो कालगतिले मिति २०५९/०२/१५ गते
परलोक भएको र आमा पनि परलोक भएको, निजहरूको मृत्युपछि अपुताली हक खाने म एक

मात्र छोरा भएको र उक्त जग्गा मोही शर्तमा कमाई आएको हुँदा उक्त माथि उल्लिखित जग्गा मेरा नाउँमा भूमिसुधार ऐन, २०२१ को दफा २६(१) र ८२ बमोजिम मोही दर्ता गरी नामसारी गरी प्रमाण पत्र पाउँ भन्ने बेहोराको वादीको निवेदन बेहोरा।

मेरा नाउँमा दर्ता रहेको मेरो निर्विवाद हक स्वामित्वको सप्तरी जिल्ला, पिप्रापूर्व गा.वि.स.वडा नं.४ को कि.नं.२५ जि १-१-९ जग्गा समेत म प्रतिवादीले सिरजादेवीबाट प्राप्त गरेपछि मैले आफ्नो हलो गोरुले हालसम्म जग्गा जोतगोड आवाद गर्दै आएको छु। उक्त जग्गा यी विपक्षीले कहिले पनि मोहीको हैसियतले जग्गा जोत आवाद गरेका थिएनन्। मेरा नाउँमा दर्ता रहेको जग्गा यी विपक्षीका बाबुको नाउँबाट १ नं. लगत र २ नं. अनुसूची प्रकाशन भएको छैन। विपक्षीले मेरो जग्गाको ४ नं. जोताहा अस्थायी निस्सा पनि पाएको छैन। उल्लिखित जग्गा विपक्षीका बाबुले कहिले पनि मोही नभएको हुँदा विपक्षीलाई मेरो जग्गाको मोही दर्ता नामसारी गराउने हकद्वैया नभएको हुँदा विपक्षीको हचुवा निवेदन माग दाबी खारेज गरिपाउँ भन्ने बेहोराको प्रतिवादीको लिखत जवाफ।

प्रतिवादीको नाउँमा दर्ता रही हाल नापीबाट मधुकुमारी नाउँमा दर्ता रहेको पिप्रापूर्व गा.वि.स.वडा नं.४ कि.नं.२५ को १-१-९ जग्गाको मोही मेरो बुवा भई बुवा फागु सरदारको मृत्यु भइसकेकोले छोराको हैसियतले मोही नामसारी हुन माग दाबी गरेकोमा साविक सिरजादेवी नाउँबाट मञ्जुकुमारीको नाउँमा हस्तान्तरण हुँदै आएको र सिरजादेवी नाउँमा २ नं. अनुसूची समेत प्रकाशित नभएको, वादीले ४ नं. जोताहाको अस्थायी निस्सा समेत प्राप्त नगरेकोले दाबीबमोजिम मोही नामसारी गरी २ नं. प्रमाणपत्र पाउने होइन भन्ने जिकिर लिएकोमा सिरजादेवीको नामबाट अनुसूची प्रकाशित नभई गजेन्द्रप्रसाद सिंहको नाउँमा प्रकाशित भएको फिल्डबुकमा मोही महलमा र श्रेस्तामा मोहीको नाम जर्निँदैन। मोहीको सम्बन्धमा १ नं. लगत र २ नं. अनुसूची नै मुख्य प्रमाण भएकोले वादीको बाबुको नामबाट नै भिँड्न आएको छ। प्रस्तुत जग्गा पिप्रा पूर्वको नै भएकोले भूमि सूधार ऐन, २०२१ को दफा ९(३) बमोजिम मोहीको ४ नं. जोताहा अस्थायी निस्सा प्राप्त मोहीको हकमा मोहियानी हकको स्थायी प्रमाण पत्रसह मानिने प्रष्ट व्यवस्था भएकोले वादी दाबीबमोजिम मोही नामसारी भई प्रमाणसमेत पाउने ठहर्छ भन्ने मिति २०६२/०८/३० को भूमि सुधार कार्यालयको फैसला।

उक्त फैसला सरासर त्रुटिपूर्ण छ। यो जग्गा सिरजादेवी र सितारामबाट आएको हो। गजेन्द्रप्रसाद सिंह नामबाट आएको होइन भन्ने जिकिर राख्दा राख्दै यो जग्गा गजेन्द्र सिंह वा सिरजादेवी वा सिताराम कसको नाममा थो त्यो कुराको प्रमाण बुझनुपर्नेमा सो नबुझी फैसला गरेकोले उल्टी गरी मेरो पुनरावेदन जिकिर बमोजिम गरिपाउँ भन्नेसमेत बेहोराको प्रतिवादी मञ्जुकुमारी सिंहको पुनरावेदन अदालत राजविराजमा पर्न आएको पुनरावेदन पत्र।

दाबीको जग्गा सिरजादेवी, सितारामबाट खरिद गरी लिएको हो? गजेन्द्र प्रसाद सिंहको नामबाट आएको होइन भनी प्रतिउत्तर जिकिर लिएपछि सो जग्गा साविकमा गजेन्द्र सिंह वा सिरजादेवी, सिताराम कसका नाममा थियो यकिन नै नगरी मोही प्रमाण पत्र दिने ठहर्‍याएको शुरु भूमि सुधार कार्यालयको निर्णय फरक पर्न सक्ने देखिँदा छलफलका लागि मुलुकी ऐन, अ.बं.२०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थी झिकाई आए वा म्याद गुजारेपछि नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने मिति २०६३/०३/१४ को पुनरावेदन अदालत राजविराजको आदेश।

पुनरावेदक मञ्जुकुमारी समेत भएको मि.नं. १०६ को हदबन्दी मुद्दा २०६१ सालमा रैती नं. १६६ बाट सिरजादेवी नाउँबाट ९-१४-९ र सिताराम सिंह नाउँबाट १५-६-३ समेत जम्मा २५-०-१२ खरिद भएको भन्ने लिएको जिकिर सम्बन्धमा रैती नं.१६६ को बारेमा मालपोत कार्यालयमा बुझिएमा प्रष्ट हुने नै छ। त्यसो भए यी जग्गा २००४ सालमा सिताराम सिरजादेवी नाउँमा नापी हुनुपर्ने २०२२ सालमा नै ७ नं. फाँटवारी भर्नुपर्ने हो। त्यसो पनि पाईंदैन। विपक्षी नाउँ दर्ताको कि.नं.२५ को १-१-९ जग्गा भूमिसुधार कार्यालय लागु हुँदा १ नं. लगत भरी २ नं. अनुसूची प्रकाशित भई ४ नं. जोताहा अस्थायी निस्सा प्राप्त भई ३ नं. प्रमाण पत्र लिन बाँकी रहेको भए तापनि मोहीको रुपमा जोत आवाद गर्दै आएकोले चौहदी पनि प्रष्ट रुपमा भिँडेको गजेन्द्रप्रसादको छोरी विपक्षी रहेकोमा विवाद नरहेको एकासगोलको घर परिवारले सम्पत्ति विवरण देखाई अनुसूची प्रकाशन भएकोमा कानूनी मान्यता पाउने अवस्था रहेकोले मान्यता प्राप्त मोही हुँदा नामसारी हुने नै हो भन्ने वादीको लिखित जवाफ।

रै.नं.१६६ बाट सिरजादेवी र सिताराम सिंहको नाममा दर्ता श्रेस्ता कायम भएको छ, छैन? मालपोत कार्यालयबाट श्रेस्ता झिकाई गजेन्द्र सिंहको नामबाट र सिताराम र सिरजादेवी सिंह नामबाट भएको ७ नं. फारमको प्रमाणित प्रतिलिपि र मि.नं.१०६ को हदबन्धी सम्बन्धी मुद्दाको मिसिल भूमिसुधार कार्यालयबाट झिकाई पिप्रापूर्व र पिप्रापश्चिम गा.वि.स. कुन मितिमा विभाजन भई कायम भएको हो जिल्ला विकास समितिबाट जवाफ लिई पेश गर्नु भन्ने मिति २०६३/०८/२० को पुनरावेदन अदालत राजविराजको आदेश।

शुरु भूमि सुधार कार्यालयको फैसला मनासिब नै भई मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन भन्ने बेहोराको मिति २०६६/०३/११ को पुनरावेदन अदालत राजविराजको फैसला।

जग्गा जसको नाममा छ, उसको नाम उल्लेख गरी २ नं. अनुसूची प्रकाशित भएको अवस्थामा मात्र उजुरी गर्नुपर्ने अवस्था आउँछ। विपक्षीले मेरो जग्गादाताको नाममा लगत भर्नु भएको छैन। मेरो जग्गादाताको नाममा २ नं. अनुसूची प्रकाशित भएको छैन। विपक्षीले दाबी गरेको जग्गा गजेन्द्रप्रसाद सिंहबाट मैले प्राप्त गरेको होइन। गजेन्द्रप्रसाद सिंहको नाममा

प्रकाशित २ नं. अनुसूचीको आधारमा मेरो नामको दर्ताको जग्गामा मोही कायम हुनुपर्ने होइन। नापीभन्दा अगाडि जग्गा मेरो नाममा नापी भएको हो। नापी हुँदाको अवस्थामा दाबी गरेको जग्गा मञ्जुकुमारीको नम्बरी जग्गा हो भनी स्वयं फागु सरदारले लेखाएको भनी फैसलामा उल्लेख गरिएको छ। मञ्जुकुमारीको नम्बरी जग्गा हो भनी लेखाउने व्यक्तिले मोही भएको भए आफू मोही भएको भन्ने कुरा लेखाउनुपर्ने थियो। म गजेन्द्रप्रसाद सिंहको सगोलको परिवारको सदस्य पनि होइन भन्ने तथ्य हदबन्दी मुद्दाको फैसलाबाट स्थापित भइसकेको छ। एकको नामको जग्गाको अनुसूची अरुको नाममा प्रकाशित भएको नाताले त्यस्तो जग्गामा सम्बन्धित व्यक्तिको उजुर नपरेको भनी मोही कायम गर्ने अवस्था हुँदैन। यसरी पुनरावेदन अदालत राजविराजले कानूनी सिद्धान्त नजिरको विपरीत भई कानूनको व्याख्यामा गम्भिर त्रुटी गरी हुँदै नभएको प्रमाणलाई अवलम्बन गरी आत्मनिष्ठ भई गरेको फैसला बदरभागी भएकोले उक्त फैसला बदर गरी पाउन मुद्दा दोहोर्न्याई हेरी पाउन निस्सा प्रदान गरी पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६६/०३/११ को फैसला बदर गरी पुनरावेदन जिकिरअनुसार इन्साफ गरिपाउँ भन्नेसमेत बेहोराको निवेदक मञ्जुकुमारी सिंहको मिति २०६५/०५/१५ को मुद्दा दोहोर्न्याई हेरिपाउँ भन्ने निवेदन।

दाबीको कित्ता नम्बर २५ को जग्गाको फिल्डबुक हेर्दा, जोताहा महल खाली भएको र पेश भएको १ नं. लगत, २ नं. अनुसूची समेतमा कित्ता नम्बर उल्लेख भएको देखिएन। यस्तो अस्पष्ट आधारमा यी वादीलाई मोही कायम गरेको पुनरावेदन अदालत राजविराजको फैसला निवेदक उषादेवी मिश्र वि. भूमि सुधार कार्यालय महोत्तरी समेत भएको २०४१ सालको रिट नं.२४१९ को उत्प्रेषण मुद्दामा यस अदालतबाट मिति २०४२/०३/३० मा भएको फैसला समेतको प्रतिकूल देखिएकोले पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६६/०३/११ को फैसलामा न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)(क) र (ख) बमोजिम दोहोर्न्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गरिएको छ। विपक्षी झिकाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको संयुक्त इजलासको मिति २०६९/११/१६ को निस्सा प्रदान गरिएको आदेश।

प्रस्तुत मुद्दामा मुख्यतः मेरो पिता स्व. फागु सरदारले सप्तरी जिल्ला, मौजा कोइलाडी बस्ने गजेन्द्रप्रसाद सिंह जग्गाधनी रहेको कनुक चौधरी, सो दक्षिणतर्फ श्री किसिनु सो पूर्वको १-०-० जग्गा बध्या अधियामा कमाएको हुँदा भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ बमोजिम १ नं. फारम भरी २ नं. अनुसूची प्रकाशित भई ४ नं. जोताहाको अस्थायी निस्सा मिति २०२३/१०/१५ मा प्राप्त गरेको हो। भूमि सम्बन्धी नियम, २०२१ को नियम ९(४) बमोजिम जोताहाको स्थायी निस्सा प्रमाण पत्र नपाएसम्म अस्थायी निस्सा स्थायी प्रमाणपत्र सरह मानिने देखिन्छ। उक्त जग्गाको मिति २०२६/१२/२३ मा सर्वे नापीमा सप्तरी

जिल्ला, पिप्रा गा.वि.स.वडा नं.४ कि.नं.२५ को १-९-० सरदारले पनि कैफियतमा सही गरेको अवस्था छ। जहाँसम्म विपक्षी पुनरावेदक/प्रतिवादीले मोहियानीमा कमाएको उक्त जग्गा सिरजादेवी र सिताराम सिंहको नामबाट मेरो नाममा आएको भने तापनि उक्त जग्गा निजहरूको नामबाट आएको स्रोत देखाउन सकेको देखिँदैन। पुनरावेदक/प्रतिवादी गजेन्द्रप्रसाद सिंहको छोरी हुन्। निजको विवाह भारतमा भए तापनि निजले नेपाली नागरिकता त्याग गरेको देखिँदैन। निजले आफ्ना बाबुको जग्गा जमिनहरूमा हदबन्दी लाग्नबाट जोगाउनका लागि नै नेपालमा बसेको कुरा समेत मिसिल सामेल हदबन्दीको फैसलाबाट देखिन्छ। अतः पुनरावेदक/प्रतिवादीले लिएको पुनरावेदन जिकिर खारेज गरी शुरु भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीबाट मोही दर्ता प्रमाण पत्र पाने ठहर्न्याई भएको फैसला सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६६/०३/११ को फैसला सदर गरिपाउँ भन्ने विपक्षी/वादी लक्ष्मी सरदारको मिति २०७०/०६/१७ को लिखित जवाफ।

नियम बमोजिम पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको पुनरावेदन पत्र सहितको शुरु तथा प्रमाण मिसिल समेत अध्ययन गरी पुनरावेदक/प्रतिवादीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ताद्वय श्री रामेश्वरप्रसाद कोइराला र श्री धिरजकुमार यादवले कि.नं.२५ को ज.वि. १-१-९ क्षेत्रफल भएको जग्गा सर्भे नापी हुँदा विपक्षी वादीका बाबु फागु सरदारले मञ्जुकुमारीको नम्बरी जग्गा हो भनी लेखाइदिएको पाइन्छ। गजेन्द्रप्रसाद सिंहको नाममा प्रकाशित २ नं. अनुसूचीको आधारमा कि.नं.२५ को जग्गामा मोही कायम हुनुपर्ने होइन। दाबीको कि.नं.२५ को जग्गाको फिल्डबुकमा जोताहाको महल खाली भएको अवस्था छ। १ नं. लगत र २ नं. अनुसूची समेतमा कि.नं. उल्लेख भएको नदेखिएको आधारमा पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६६/०३/११ को फैसला बदर गरिपाउँ भनी गर्नुभएको बहस सुनियो।

यसैगरी विपक्षी/वादीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान् अधिवक्ता श्री प्रकाश के.सी.ले पिता स्व. फागु सरदारले जिल्ला सप्तरी मौजा कोइलाडी बस्ने गजेन्द्रप्रसाद सिंह जग्गाधनी रहेको कनुकु चौधरी सो दक्षिण श्री किसुन, सो पूर्वको १-०-० जग्गा अधियामा कमाएको हुँदा १ नं. लगत फारम भरी २ नं. अनुसूची प्रकाशित भई ४ नं. बमोजिम जोताहाको अस्थायी निस्सा प्राप्त गरेको हो। जोताहाको अस्थायी निस्सा प्राप्त गरेपछि मोही दर्ता प्रमाणपत्र पाउनुपर्दछ। अतः पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर खारेज गरी शुरु भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीबाट मोही दर्ता प्रमाण पत्र पाउने ठहर्न्याई भएको शुरु फैसला सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६६/०३/११ को फैसला सदर गरिपाउँ भनी गर्नुभएको बहससमेत सुनियो।

उपर्युक्त बहस जिकिरसमेत सुनी प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा, शुरु भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीको मिति २०६८/०८/३० को फैसला सदर हुने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६६/०३/११ को फैसला मिलेको छ, छैन? भन्ने विषयमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा, सप्तरी जिल्ला, पिप्रापूर्व गा.वि.स.वडा नं.४ को कि.नं.२५ को ज.वि.१-१-९ क्षेत्रफल भएको जग्गामा मेरो बुवा मोही भएको र निजको मृत्युपछि मेरो नाममा मोही दर्ता गरी नामसारी गरी मोही प्रमाणपत्र पाउँ भन्ने निवेदन दाबी, यो जग्गा मञ्जुकुमारी सिंहका नाममा गजेन्द्रप्रसाद सिंहबाट आएको होइन। सिजदिवी र सीतारामको नामबाट आएको हो। उक्त जग्गामा मोही कायम पनि भएको छैन। मेरो नाउँमा दर्ता भएको कि.नं.२५ को जग्गामा यी निवेदकको बाबुको नाउँमा अनुसूची १ र २ बमोजिम मोही प्रकाशन भएको छैन। अनुसूची ४ नं. बमोजिम जोताहाको अस्थायी निस्सा पनि पाएको छैन। उल्लिखित जग्गामा निवेदकको बाबु कहिले पनि मोही कायम नभएको हुँदा निवेदकलाई मेरो जग्गाको मोही दर्ता नामसारी गराउने हकद्वैया नभएको हुँदा निवेदन माग दाबी खारेज गरिपाउँ भन्ने प्रतिउत्तर जिकिर रहेको प्रस्तुत मुद्दामा निवेदन दाबी बमोजिम मोही नामसारी भई प्रमाणपत्र समेत पाउने ठहर्‍याई शुरु भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीबाट मिति २०६२/०८/३० मा फैसला भएको देखिँदा सो फैसलाउपर प्रतिवादीले चित्त नबुझाई पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन परी भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीको मिति २०६२/०८/३० को फैसला सदर हुने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०६६/०३/११ मा भएको फैसला भएको रहेछ। प्रतिवादी मञ्जुकुमारी सिंहको यस अदालतमा मुद्दा दोहोर्‍याई हेरी पाउँ भनी निवेदन परी यस अदालतबाट मिति २०६९/१२/१६ मा मुद्दा दोहोर्‍याई हेर्ने निस्सा प्रदान गरी पुनरावेदन दर्ता भई निर्णयार्थ पेश हुन आएको देखियो।

भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीको मिति २०६२/०८/३० को फैसला सदर हुने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत राजविराजको फैसला मिलेको छ, छैन? भन्ने तर्फ विचार गर्दा, सप्तरी जिल्ला, पिप्रापूर्व गा.वि.स.वडा नं.४ कि.नं.२५ को ज.वि.१-१-९ क्षेत्रफल भएको जग्गा मिति २०२६/१२/२३ मा सर्भे नापी हुँदा पिप्रापूर्व गा.वि.स.वडा नं.४ कि.नं.२५ उल्लेख भई सो जग्गाको जग्गधनीमा मौजा पिपरा र.नं.१६६/०२७/१/१९ मञ्जुकुमारी सिंहको नम्बरी जग्गा हो भनी जनिएको पाइन्छ। सो फिल्डबुकमा सो कि.नं.२५ को पूर्वतर्फ १८ नं. भनी उल्लेख भएको पाइयो। यसैगरी वादी तत्कालिन श्री ५ को सरकार प्रतिवादी गजेन्द्रप्रसाद सिंह भएको ७ नं. फाँटवारी छानवीन मुद्दामा भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीबाट मिति २०४१/०२/१० मा निर्णय हुँदा मञ्जुकुमारी सिंह र रेखाकुमारी सिंह बुझ्न बाँकी हुँदा निजहरूलाई बुझी ठहरेबमोजिम हुने नै हुँदा निज मञ्जुकुमारी र रेखाकुमारीको नामको जग्गा

रोक्का राखने भनी उल्लेख भएको भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीबाट प्राप्त हदबन्दीको मिसिलबाट देखिन्छ। तत्पश्चात् निवेदक मञ्जुकुमारी सिंहलाई भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीबाट लम्बोदरलाल दास कायस्थको उजुरीबाट बुझनुपरेको भनी निजलाई उपस्थित हुन भनी भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीले मिति २०४१/०२/१८ मा पत्र पठाएको देखिन्छ।

यसैगरी उक्त कारवाहीको सिलसिलामा निवेदक मञ्जुकुमारीको नाउँमा विभिन्न कित्ता नम्बरहरू सभै नापीमा नापी भएको छ। सो हेर्दा कि.नं.२५ समेतका विभिन्न जग्गाहरू मौजा पिप्रा र.नं.१६६/०७२/१/१९ उल्लेख भई मञ्जुकुमारी सिंह भनी जनिएको र छानविन भई सो कि.नं.२५ को १-१-९ जग्गा समेतको हकमा गजेन्द्रप्रसादले छोरीहरूको नाममा लुकाई छिपाई जग्गा राखेको देखिन आएन। निजहरूका नाममा दर्ता कायम रहेको जग्गा रोक्का फुकुवा गरिदिनू भनी मिति २०४१/०३/२२ मा भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीबाट निर्णय भएको देखिन्छ।

उक्त कि.नं.२५ को ज.वि.१-१-९ क्षेत्रफल भएको जग्गाको फिल्डबुकमा जनिएको पिप्रा र.नं.१६६ को लगत उतार हेर्दा सिजदिवी उल्लेख भई रैती मञ्जुकुमारी सिंह भनी जनिएको देखिन्छ। यसरी र.नं.१६६ को साविक लगत अनुसार नै मञ्जुकुमारी सिंहको नाउँमा कि.नं.२५ को जग्गा नापी भएको स्पष्ट छ।

प्रत्यर्थी/वादी लक्ष्मी सरदार बाँतरले शुरू भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीमा मोही दर्ता नामसारी गरी मोहियानी हकको प्रमाणपत्र पाउँ भनी सप्तरी जिल्ला, पिप्रापूर्व गा.वि.स.वडा नं.४ कि.नं.२५ क्षेत्रफल १-१-९ जग्गाधनी मञ्जुकुमारी सिंह, गा.वि.स. कोइलाडी वडा नं.१ उल्लेख गरी उजुरी निवेदन दिएको देखियो। सो निवेदनसाथ पेश गरेको भूमि सम्बन्धी नियमावली, २०२१ को अनुसूची १ मोहीको लगत, अनुसूची २ भूमि सुधार टोलीले सम्बन्धित वडाका यथासम्भव सबै व्यक्तिहरूलाई एकतृत गरी सुनाउन तयार गर्नुपर्ने मोही लगतको ढाँचा, अनुसूची ४ जोताहाको अस्थायी निस्सा ढाँचाको प्रतिलिपि पेश गरेको देखिन्छ। उक्त भूमि सम्बन्धी नियमावली, २०२१ को अनुसूची १, २ र ४ को प्रतिलिपि हेर्दा, कि.नं. ७४०, ८०४ र १०६ यी लक्ष्मी सरदार बाँतरको पिता फागु सरदार उल्लेख भई मोहीको नाम थर महलमा उल्लेख भएको देखिन्छ।

जग्गाधनी मञ्जुकुमारी सिंह, सप्तरी जिल्ला पिप्रापूर्व गा.वि.स.वडा नं.४ कि.नं.२५ को क्षेत्रफल १-१-९ जग्गाको जग्गाधनी दर्ता श्रेस्ता हेर्दा, जग्गाधनीको हक हिस्सा एकलौटी भनी लेखिएको मोहीको नामको महलमा जोत खाली भनी लेखिएको र निजको पिता बाहेकका व्यक्ति सिरजादेवी उल्लेख भई रैती मञ्जुकुमारी सिंहको नाममा साविक लगतबाट दर्ता हुन आएको छ। वादी लक्ष्मी सरदार बाँतरले निवेदनसाथ पेश गरेको भूमि सम्बन्धी नियमावली, २०२१ को अनुसूची १, २ र ४ को प्रतिलिपिहरूमा सप्तरी जिल्ला, पिप्रापूर्व गा.वि.स.वडा

नं.४ कि.नं.२५ क्षेत्रफल ज.वि.१-१-९ को जग्गा देखिन आएको छैन। भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ र नियमावली, २०२१ ले मोहीयानी हक प्राप्त गर्ने आधार भनी उल्लेख गरेको १ नं. लगत, २ नं. अनुसूची र ४ नं. जोताहको अस्थायी निस्सा प्रमाणपत्रलाई नै महत्वपूर्ण मान्नुपर्ने हुन्छ। मोहीयानी हकको दाबी गर्ने व्यक्तिले कम्तिमा पनि उक्त आधारहरू पुष्टि हुने प्रमाणहरू पेश गर्नुपर्ने देखिन्छ। भूमि सुधार कार्यालयमा पेश गरिने र सो कार्यालयबाट प्रमाणित हुने उक्त प्रमाण नै मोही निर्धारण हुने भरपर्दो आधार हुने हुन्छ।

पुनरावेदक मञ्जुकुमारी सिंहको पिता गजेन्द्रप्रसाद सिंहको नामबाट सो कि.नं.२५ को जग्गा दर्ता हुन आएको कुनै प्रमाणबाट पुष्टि हुन सकेको छैन। गजेन्द्रप्रसाद सिंहको नामको जग्गामा मोही रहेको भनी गजेन्द्रप्रसाद सिंहले छोरी मञ्जुकुमारी सिंहको नाममा जग्गा लुकाएको भनी हदबन्दी सम्बन्धी कारबाही हुँदा कि.नं.२५ को जग्गा लुकाई छिपाई राखेको देखिएन भनी भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीबाट फुकुवा गरी दिने भनी निर्णय गरेको देखिन्छ। भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीले २०४१ सालमा नै कि.नं.२५ को जग्गा गजेन्द्रप्रसाद सिंहबाट आएको होइन भनी निर्णय गरिसकेको छ। गजेन्द्रप्रसाद सिंहको जग्गा जोतेको भनी वादीले प्रमाण पेश गरे पनि साविक अर्कै व्यक्ति सिरजादेवीको लगतबाट पुनरावेदक मञ्जुकुमारी सिंहको नाममा कि.नं.२५ को जग्गा दर्ता हुन आएको प्रमाणबाट देखियो। मिसिल संलग्न प्रमाणहरूबाट कि.नं.२५ को जग्गा विगाहा १-१-९ जग्गाको मोही विपक्षी वादीको पिता रहे भएको प्रमाणबाट पुष्टि हुन सकेन।

अतः उपर्युक्त विवेचित, आधार र प्रमाणहरूबाट वादी दाबी बमोजिम मोही नामसारी भई मोही प्रमाणपत्र समेत पाउने ठहर्‍याएको शुरु भूमि सुधार कार्यालय सप्तरीको मिति २०६२/०८/३० को फैसला सदर हुने ठहर्‍याई पुनरावेदन अदालत राजविराजको मिति २०६६/०३/११ को फैसला मिलेको नदेखिँदा उल्टी भई सप्तरी जिल्ला, पिप्रापूर्व गा.वि.स. वडा नं.४ को कि.नं.२५ को ज.वि. १-१-९ क्षेत्रफल भएको जग्गामा मोही नामसारी गरी मोही प्रमाणपत्र पाउँ भन्ने प्रत्यर्थी वादीको दाबी नपुग्ने ठहर्‍छ। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल अभिलेख शाखामा बुझाइदिनू।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- लोकबहादुर हमाल

कम्प्युटर अपरेटर:- सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल आश्विन महिना ७ गते रोज ६ शुभम् -----